

2021

Междусекторното сътрудничество за успешно приобщаващо образование – особености и добри практики по примера на Исландия

Karin Dom

Април 2021 г.

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация Карин дом и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

Добри практики от Исландия – особености и насоки за трансфер

Съдържание

1. 1
2. 4
3. 10
4. 11
5. 13
6. 16

1. Междусекторно сътрудничество – база за успешно приобщаващо образование

Междусекторното сътрудничество е ключов фактор, който осигурява благоприятна среда за развитие на приобщаващото образование във всяка страна.

Колаборацията между отговорните сектори и институции в подкрепа на децата и техните семейства е възприета от Исландия като подход да се достигне навреме до семейства с деца в ранна възраст със затруднения, увреждания и изоставане в развитието.

В страната не се говори за отделни системи – здравна, образователна, социална, които да подкрепят детето и семейството. Исландия полага усилия да развива и поддържа национална система за подкрепа на децата и семействата.

Исландската система за подкрепа на децата и семействата се характеризира на първо място с единна визия на трите отговорни сектора. Те поставят в центъра детето и неговото семейства и съответно адаптират своите услуги спрямо неговите нужди. Услугите следват пътя на семейството и растящото дете. В случая семейството не се адаптира и „нагажда“, а спокойно може да разчита на подкрепа и информиран избор какво му предстои. Исландската система се характеризира с ясна структура и организация, сътрудничество и приемственост.

Симбиозата между институции и специалисти е постигната не само през призмата на политиките, насочени към децата, специалното образование и грижата за семейството, но и чрез ясна структура на работа и комуникация между секторите.

Естествено, тази симбиоза и споделяният подход и визия за подкрепа на семейството няма как да се постигнат без междусекторно сътрудничество, дискусии, обмен на информация и търсене на общи решения в името на семейството.

Исландската система система впечатлява с това, че междусекторното сътрудничество е не само на думи и документи под формата на препоръки. От гледна точка на семейството това сътрудничество изглежда като:

- Колаборация между експерти и институции, които пряко работят с детето от появата му на бял свят и със семейството;
- Колаборация между институции, които си взаимодействат, за да улеснят прехода на детето и семейството от една услуга към друга и тяхната интеграция в общността;
- Взаимодействие на национално ниво между представители на трите сектора, отговарящи за благоденствието, развитието и образованието на детето и подкрепа на семейството като цяло.

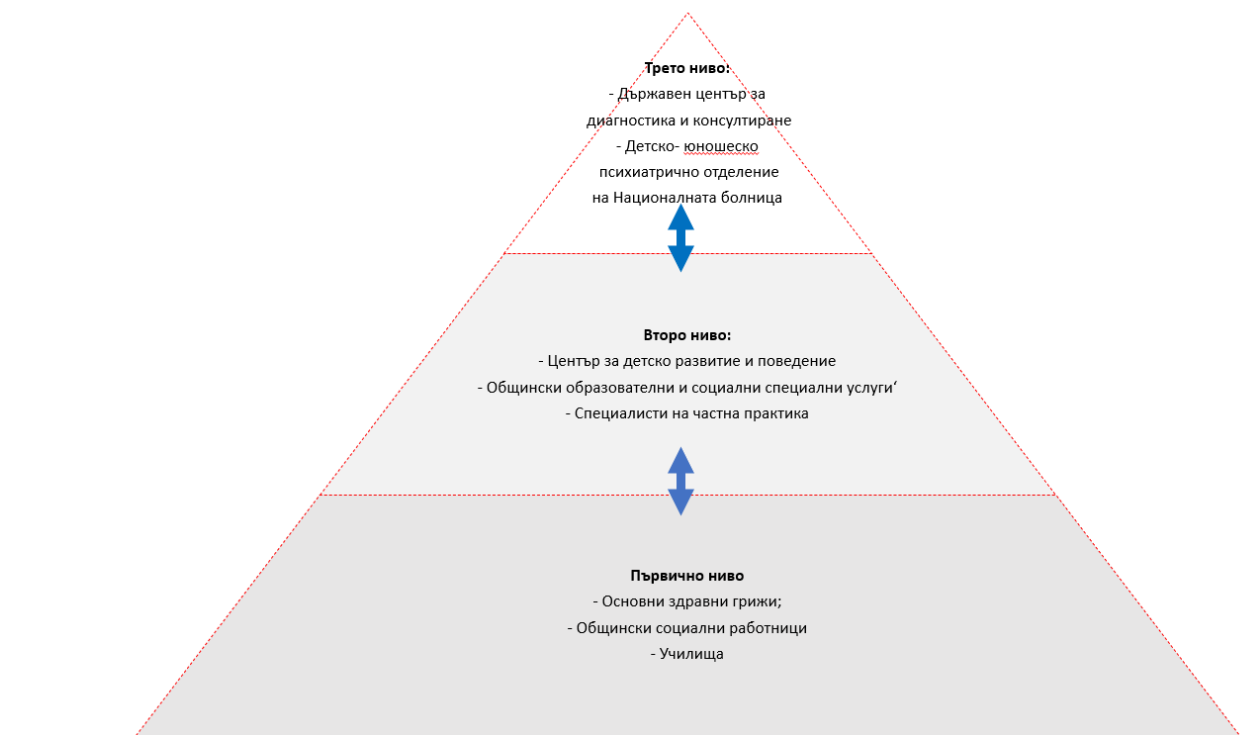

Моделът на социални, образователни и здравни услуги в Исландия - семейството е в центъра на подкрепата

Днес водещи международни организации призовават за координирани и съгласувани услуги, защото доброто здраве, хранене, сигурност и безопасност, отзивчивите грижи и възможности за ранно образование са еднакво важни за развитието на детето (Световната здравна организация и др., 2018). Тези призиви се базирани на научни доказателства от изследвания, според които координираните услуги водят до редица положителни ефекти:

- за децата, като подобро поведение, социални умения и обучение;
- за родители и семейства - например повече време и възможности за търсене на работа, по-голям избор на работа, подобрени семейни финанси;
- за хора, които работят с малки деца - подобрена практика и професионално развитие (Ionescu et al., 2017).

Има 3 основни нива на услуги в здравната, образователната и социалната сфера, чието сътрудничество е в името на всяко дете и неговото семейство.

Приобщаващата класна стая или детско заведение в Исландия на микрониво не функционира изолирано от отделни нива на системата за подкрепа. Тази особеност на Исландската система дава спокойствие както на семейството и детето в моментите на ранна подкрепа и интервенция, преход към нова услуга и адаптация, така и на всеки екип от специалисти, който поема грижата за детето през различните фази от живота му.

През погледа на исландски специалист как изглежда към днешна дата междусекторно сътрудничество

„Тези системи работят доста независимо, но полагат много усилия да работят заедно. В някои случаи обаче е трудно, например ако детето има умствена изостаналост, а също и психични проблеми, системите не винаги работят добре. Министерството на благосъстоянието се опитва да промени това сега с ново законодателство. Най-важната част от исландската система е здравната система, здравеопазването във всяка община. Ние проследяваме развитието на всяко дете от раждането му, а също и по време на бременност. Също така е много важно почти всяко дете да посещава предучилищно заведение. Новото законодателство, което най-вероятно ще бъде основата за работата през следващите години, ще промени начина, по който различните системи работят заедно и за всяко семейство, което се нуждае от помощ от системата, ще има човек, който трябва да координира услугата. **Предстои назначаване на отговорници, координатори, които да подкрепят координирането на услугите. Те ще бъдат отговорни за ранната интервенция.**” (Helga Kristinsdóttir, Психолог в Националния диагностичен център)

2. Откъде започва междусекторното сътрудничество в Исландия за успешно приобщаващо образование.

В Исландия са осъзнали, че междусекторното сътрудничество в името на детето и семейството започва още първата глътка въздух на детето. Сътрудничеството между трите сектора, както и определянето на водещата роля в подкрепата, следва детското развитие и жизнения цикъл на семейството. Силна страна на Исландия е здравната система от скандинавски стил, която е достигнала до над 99% от децата от раждането до 6-годишна възраст. Друга положителна тенденция, която е резултат отново на сътрудничеството, е, че повечето деца посещават предучилищни услуги от 2-годишна възраст, като някои започват на 18-месечна възраст.

В Исландия ранното детство и детско развитие се разглежда като въпрос, за който секторите образование, социални услуги и здравеопазване са съвместно отговорни. Координацията между секторите е от съществено значение за осигуряването на стабилни детски услуги от най-ранна възраст, които подкрепят детето в най-важната и сензитивна възраст за неговото развитие от 0 до 3 години. Навременната подкрепа през тази възраст е предпоставка да се преодолеят предизвикателствата от една страна и от друга страна всяко дете и семейство да се подготви и подкрепи за следващата фаза на предучилищно образование.

Образованието и грижите в ранна детска възраст (1 до 6 г.) в страната се делят на базирани в центъра и домашни грижи.

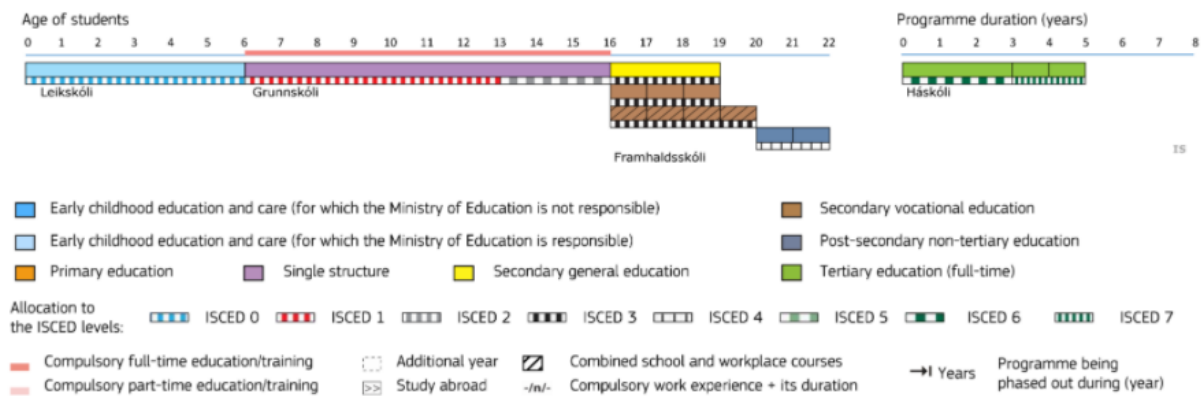
От 1 до 6-годишна възраст, когато започва началното образование, децата могат да посещават предучилищни центрове (Leiksskóli), които попадат под общата отговорност на Министерството на образованието. Съществува и система от регулирани и субсидирани от държавата домашни грижи (Dagforeldri), насочена към най-малките деца (от раждането до 2-годишна възраст), която попада под отговорността на Министерството на социалните грижи. Основният метод на учене и при двата типа услуги е играта. Това е методът на преподаване на предучилищния учител и подкрепа на детето по пътя към ученето. Всяко

училище е отговорно за въвеждането на собствена рамка, основана на водещите принципи на учене чрез игра.

Фиг. Структура на националната образователна система

Структура на националната образователна система

Iceland – 2020/21

Източник: Eurydice 2018/19

Исландското предучилищно училище (leikskóli) се определя като първо ниво на образование, макар и незадължително. Правото на общо образование е гарантирано от член 76 от Конституцията на Исландия. В исландското законодателство е посочено, че отговорността на исландските общини е да предлагат на децата предучилищно образование, но без да е посочена възрастова граница.

Отговорността за исландското предучилищно училище е поделена между Министерството на образованието и общинските власти. Министерството формулира образователна политика за предучилищните училища и публикува Национални насоки за учебната програма, докато местните власти контролират училищата и предучилищните училища и поемат свързаните с това разходи.

В образователната система се набляга на равенството и приобщаването за всички ученици: съгласно рамковото законодателство в Исландия - Закон за предучилищна възраст 90/2008, местните власти са отговорни за всички въпроси, свързани с настаняването на деца със специални нужди и деца в риск. Общините трябва да включат тези мерки в общата си политика за предучилищните заведения в рамките на своя район.

Силни страни на образователната система в Исландия, които подпомагат приобщаващото образование в Исландия

На над 95% от исландците на възраст между 2 и 3 години е предложено място в предучилищна институция в съответната им община.

Държавата осигурява предучилищни услуги на всяко дете около 2 години, а общините могат да разрешат и да предложат услуги от 18 месеца. Очаква се скоро да влезе в сила решение за намаляване на майчинството до 12 месеца, а децата да започнат да посещават ранните услуги на възраст около една година.

Всички деца започват начално училище на 6-годишна възраст.

В образованието и грижите в ранна и предучилищна възраст се използва най-естествения подход за детето - ученето чрез игра.

Предлага се широк набор от различни професионални услуги на детето и семейството, включително услуги за специално образование и психологическа подкрепа.

Децентрализация и адаптивност на учебните програми:

- министерството формулира образователна политика за предучилищните училища и публикува Национални насоки за учебната програма;
- предучилищните училища могат да определят свои собствени насоки за учебната програма;
- ролята на общината е да следи отблизо изпълнението на насоките за всяко училище.

Равни възможности и гъвкавост в учебните програма:

- всички учащи имат равни възможности за обучение;
- училищата имат възможност да избират теми и подходи за обучение;
- всички училищни дейности насърчават здравословния начин на живот и отчитат различията в личността, развитието, таланта, способностите и интересите на всеки отделен ученик, като предотвратяват дискриминацията.

Приобщаващото образование е дефинирано и разбирано в широк смисъл – образование за всички.

Приобщаването означава да се даде възможност на всички ученици да участват в живота и работата на основните институции, за да се стимулира най-доброто от техните способности. Приобщаващо образование означава децата и младежите с увреждания и без увреждания да учат заедно в редовни училища, колежи и университети, с подходяща мрежа за подкрепа. Ако по-рано фокусът на образователната система е бил върху създаване на предпоставки за приобщаване, то сега фокусът е индивидуалният подход, който позволява на всеки ученик да учи, да се развива и да участва.

Специалните образователни услуги се предоставят и развиват в партньорство с родителите.

Детето или младият човек има право на специално образование, ако родителите, учителите и специализираният екип на училището се съгласят, че предоставянето на специални образователни услуги е подходящо във всеки един момент. Целта на местните специализирани услуги е да се използват най-добре образователните, психологически

знания, знания за развитието и социализация на детето. Специализираните услуги имат за цел:

1. да насърчават училищата като професионални институции, които могат да решат повечето от предизвикателствата, които възникват в училище;
2. да предоставят подходящо училище и помощ на учителите и други служители. Специалното образование включва, наред с други неща, изготвянето на индивидуален план за образование на дете или група от деца. Планът се основава на информация и наблюдение на ситуацията на ученика и оценка на училищната работа на ученика, на неговото когнитивно и физическо развитие. Плановете за обучение на ученика са дългосрочни и краткосрочни.

При оказване на подкрепа на децата със специални потребности предучилищните заведения и задължителното училище работят в сътрудничество със специалните служби за подкрепа към общините и четирите основни национални агенции:

- **Държавния център за диагностика и консултиране;**
- **Исландската организация на хората с увредено зрение;**
- **Националния институт за слуха и речта;**
- **Детско-юношеското психиатрично отделение на Националната болница.**

Размерът и обхватът на специалната подкрепа на учениците със специални потребности в предучилищното и задължителното ниво се определят от специалните служби за подкрепа към общините, като често се основават на диагноза от една от четирите основни национални агенции. Всяка агенция работи в колаборация с родителите и ги консултира как могат да подкрепят детето си.

Повечето големи общини имат един или повече специални класове в рамките на тяхната зона, в рамките на масовите училища.

Висок дял на инвестициите в образователната система и гъвкавост при формиране на таксите за детски градини и услуги за РДР според възможностите на родителите.

Исландия е една от страните, която инвестира най-много в образователната си система. Разходите за образование за всички образователни равнища, взети заедно, като процент от БВП се равнява на най-високите в Европа - 7 % през 2017 г., на второ място след най-високата оценка — Швеция, следвана съответно от Финландия (7,1 % и 6,8 %).

Повечето детски градини са публични. В същото време съществуват и услуги за РДР, които частично са финансирани от общините. Таксите варират в различните общини и зависят от възможностите на родителите, като приносът на общината е значителен - **най-малко 75 % от общите оперативни разходи.**

Ниското съотношение брой ученици на един учител е предпоставка за индивидуален подход в грижата и обучението на децата.

През 2015 г. това съотношение е 5,4 деца на възрастен за деца над 3-годишна възраст (най-ниското по Евростат) и 3,2 на възрастен за деца под 3-годишна възраст (най-ниско ниво по Евростат за 2017 г.) Целта е да се запази същото ниско съотношение дете-учител, като се вземат предвид учебната програма и възрастовия състав на групата. Всяко община има свободата и правомощията да взема решение за съотношението между деца и учители. Съотношението брой деца на един учител се определя по формула, която взема под внимание възрастта на децата, така че колкото са по-малки децата, толкова по-ниско е съотношението. Когато има деца, нуждаещи се от специална подкрепа, може да бъде нает допълнителен персонал, който да подкрепя детето. Проучвания на предучилищни услуги показват, че от 2009 г. насам се поддържа този рекорден коефициент на съотношение между деца и учители (обикновено между 1:4 и 1:6).

В средното училище много от специалните звена включват подготовка за възрастни – например: обучение за работа, защитени работилници или съоръжения за хора с увреждания. Основните и специални звена в училищата въвеждат възможности за заетост и правилата за работа на учащите се в последната година със специални потребности, за да подкрепят успешния преход от училище към работа.

Общините съдействат при прехода на децата от предучилищните към задължителните училища.

Всеки общински съвет програма за взаимно сътрудничество между предучилищните образователни услуги и следващата образователна услуга задължителните училища. Отговорният екип в общината за разработване на насоки за учебните програми следва да предостави рамка за сътрудничество между образователните услуги, включително и отношение на процеса на преход и адаптация между образователните нива. (Действащо Исландско законодателство 1 януари 2016 г. - Издание № 145а Закон за предучилищната възраст 2008 г. No 90 12 юни).

3. Предизвикателства и резултати на приобщаващото образование в Исландия, подкрепено от здравни и социални услуги

Официалният доклад на Европейската агенция за специални потребности и приобщаващото образование (Европейска агенция, 2016г.) показва следните по-важни резултати, които доказват ранно обхващане на децата със специални потребности и усилията на Исландия всички деца да учат заедно със своите връстници в приобщаващи условия:

	<p>Висок процент на обучаващи се - 98,71% за 2012-2013 в задължителното образование са били записани в приобщаващо образование (т.е. прекарват 80% или повече от времето си в основния си курс).</p>
	<p>Около 16,43% от общия брой ученици са идентифицирани като ученици със специални образователни потребности.</p>
	<p>По-голямата част (6 407 или 15,14%) са записани в приобщаващи условия, като 405 (0,96%) в отделни специални класове и 143 (0,34%) в отделни специални училища.</p>
	<p>Около 10% от обучаващите се в предучилищните заведения и 20-25% от учениците в задължителната степен получават някакъв вид краткосрочна или дългосрочна подкрепа за обучение.</p>
	<p>В рамките на първото образователно ниво (ISCED) има много повече учащи, официално признати като деца със специални образователни потребности (10,89%), отколкото в ниво 2 (5,54%).</p>

Данните показват ра.

Въпреки положителните тенденции, пред исландското приобщаващо образование стоят и редица предизвикателства. **От общините се очаква да наблегнат на превантивните мерки, за да подобрят общото благосъстояние на учащите и предотвратяване на трудности (Статистика Исландия, 2016 г.)** Според Закона за образованието в горното средно образование на учащите със специални потребности трябва да се предоставят специализирана помощ и подходящи съоръжения, както се счита за необходимо от Министерството на образованието. **Предизвикателство остава необходимостта да се иска нова идентификация на нуждите и диагностика при преминаване на ученика от задължително към средно образование.** □

Според доклад на работна група по психиатрия в училищата от 2019 г. са необходими усилия от страна на училищата в посока интердисциплинарно сътрудничество с институции в и извън училищната система в по-дългосрочен план. Чрез силно сътрудничество между всички институции и тези, които участват в образованието, подкрепата в училище, службите за психично здраве и услугите за хора с увреждания, би било възможно да се направи цялостен план за детето за това как системите да работят заедно за подкрепа на детето и семейството.

4. Междусекторното сътрудничество - ключов фактор в приобщаващото образование, който подлежи на външен мониторинг и препоръки.

Последният външен одит на Исландската система за приобщаващо образование, направен от Европейската агенция за специални нужди и приобщаващо образование, анализира и оценява действията на:

- Всички отговорни органи за финансиране, участващи в приобщаващото образование: общини, Министерство на образованието, науката и културата, Министерство на здравеопазването и социалните грижи и Министерството на вътрешните работи (Фонд за изравняване на възможностите на местни органи и институции);
- Всички училищни заинтересовани страни: учащи и техните семейства, училищен персонал, помощни услуги, училищни организации и оператори, национални организации на учители и институции за обучение на учители, както и местни и национални органи, отговорни за вземането на решения.

Препоръките от проведения одит очертават посоката на развитие на приобщаващото образование, в основата на което стои необходимостта от колаборация и дискусия между отговорните сектори.

Предложени са следните седем основни препоръки:

1. Да се гарантира, че всички заинтересовани страни разбират приобщаващото образование за всички учащи. Предпоставка за това е диалогът на национално и местно равнище между всички заинтересовани страни.

2. В контекста на общия диалог да се гарантира, че законодателството и политиката на национално и местно равнище прилага подход, основан на правата към приобщаващото образование. Според законодателството приобщаващото образование на всички равнища следва да има за цел да подкрепя участието и ангажираността на всички учащи и да увеличава максимално техните възможности.
3. Политиката за приобщаващо образование на национално и местно равнище следва да въведе по-голяма яснота за всяко ниво на управление на системата – т.е. кои са процесите и структурите, които осигуряват координирани дейности между различните равнища и участници в системата.
4. Да се разработят механизми за гъвкаво разпределение на ресурсите, които увеличават капацитета на приобщаващата система. **Целта е да се ограничи използването на официални процедури за идентифициране на нуждите, които включват етикетирането на учащите, като основно средство за достъп до подкрепа за учащите изпитващи трудности в училище.**
5. Разработване на възможности за първоначално и продължаващо професионално обучение, които са съобразени с целите на национално и местно ниво и плановете за развитие на училищата, за да се подкрепят всички заинтересовани страни ефективно да развиват приобщаваща практика. За да бъде постигнато това, трябва да бъдат въведени минимални нива на предоставяне на услуги в съответствие с националния и външния одит на исландската система за приобщаващо образование, които да насочват работата на всички доставчици на обучение. Това трябва да осигури съгласувани първоначални и продължаващи пътеки за образование и развитие и възможности, които развиват положителни нагласи и ценности, както и знания, разбиране и умения за всички заинтересовани страни, работещи на всички системни нива.
6. Изграждане на капацитета на системите за подкрепа на всички нива, за да се осигури приобщаваща обучителна среда чрез интегриран континуум от подкрепа и ресурси. Системата за подкрепа трябва да обърне внимание на възрастовите фази и географското неравенство при достъпа до осигуряване на ресурси. На учащите, семействата и училищата трябва да се гарантира минимално ниво на подкрепа, независимо къде живеят или кое училище посещават.
7. Да се развие капацитетът на всички предучилищни и средни училища да мислят и да действат приобщаващо в ежедневната си учебно-образователна общност. Всички заинтересовани страни на училищно ниво следва да бъдат отговорни за удовлетворяване на нуждите на всички учащи.

Тези седем препоръки са свързани с действия, които очертават необходимостта от възприемане на единни стандарти за приобщаване на децата от всички заинтересовани страни и непрекъснат диалог в посока:

- подобряване процесите на взаимодействие между секторите, образователните нива в полза на детето и семейството;
- улесняване процедурите за вход в образователната система на децата със специални потребности за равен достъп без етикетиране;
- системен диалог и взаимодействие между екипите, които подкрепят детето и семейството не само в рамките на прехода от услуга към услуга, между образователни нива, а и в дългосрочен план с цел координиран план за подкрепа на детето.

5. Предстоящи промени в Исландската система за подкрепа на детето и семейството по линия на междусекторното сътрудничество

В Исландия в момента текат финални дебати по повод Законопроект относно интеграцията на услуги в полза на децата (151-во законодателно събрание 2020–2021, Þingskjal 440 - 354). Законопроектът е от министъра на социалните въпроси и децата.

Целта е да се създаде цялостна визия и рамка на системите за услуги, които работят въз основа на закона и са отговорни за услугите, които са най-важни за благосъстоянието на детето. Законопроектът обхваща всички услуги, предоставяни в рамките на училищната система, в предучилищни, начални и средни училища, центрове за работа с деца и читалища. Той също така се отнася до услуги, предоставяни от здравната система, в здравни центрове, здравни институции и болници и социални услуги, предоставяни в полза на децата в общините, служби за закрила на детето и услуги за деца с увреждания, както и полицейски услуги.

Отговорните по този закон:

1. Мониторират благосъстоянието на децата и родителите и оценяват нуждата от услуги.
2. Реагират на нуждите на децата и родителите навреме с ефективни услуги, веднага щом нуждите възникнат.
3. Консултират се помежду си с цел гарантиране, че услугите са непрекъснати и интегрирани за благосъстоянието на децата и родителите.

В терминологичния речник на този законопроект са изведени дефиниции на няколко ценни категории, улесняващи сътрудничеството между всички заинтересовани в името на детето и семейството:

- **Конгрес за просперитет:** Форум за консултации между правителството, професионалисти и потребители на услуги относно благосъстоянието на децата.
- **Услуги за просперитет:** Всички услуги, предписани от закона, трябва да се предоставят от държавата или общините и участват в насърчаването и/или осигуряването на благосъстоянието на детето. Услугите за просперитет варират от основни услуги, които са достъпни за всички деца и/или родители, **до по-нататъшни йерархични индивидуални услуги, включително в областта на образованието, здравеопазването, правоприлагането, социалните услуги и закрилата на детето.**
- **Екип за подкрепа:** Форум на всички доставчици на услуги в зависимост от случая, включително и тези, които предоставят общи услуги на конкретно дете, **си сътрудничат за интегриране на услугите.** Екипът за подкрепа изработва план за подкрепа и го следва.
- **Регионални съвети за закрила на детето:** Форум, където регионалните и местните доставчици на услуги се консултират и разработват план за регионално определяне на приоритетите на мерките за просперитет на децата в продължение на четири години, който отчита парламентарната резолюция относно политиката за детския просперитет и държавния план за действие и резултатите от сесия за просперитет. Общините създават регионални съвети за просперитет, които са форум за регионални консултации относно просперитета на децата.

Със законопроекта се въвежда още една нова роля - **контакт в полза на детето**. Това е лицето, което подкрепя интеграцията на детето на първото ниво на услуги в полза на детето.

Услугите за просперитет на децата се предоставят на три нива:

Първо ниво на обслужване	<ul style="list-style-type: none"> ● Първото ниво на услуги в полза на децата е основна услуга, достъпна за всички деца и родители. ● Те също принадлежат към първото ниво на ресурси, където се предоставя индивидуална и ранна подкрепа с цел подпомагане на благосъстоянието на детето. ● Ранната подкрепа се предоставя в съответствие с първоначалната оценка на нуждите на детето и се проследява целенасочено.
Второ ниво на обслужване	<ul style="list-style-type: none"> ● Второто ниво на услуги в полза на благосъстоянието на децата включва ресурси, които предоставят индивидуална и по-целенасочена подкрепа с цел осигуряване на благосъстоянието на детето. ● Осигурява се по-целенасочена подкрепа в съответствие с професионална оценка и/или първоначален анализ на нуждите на детето. ● Полагат се усилия за осигуряване на по-целенасочена подкрепа въз основа на план за подкрепа за интегрирани услуги и последващи действия.
Трето ниво на обслужване	<ul style="list-style-type: none"> ● Предоставя индивидуална и по-специализирана подкрепа с цел да се гарантира, че благосъстоянието на детето не е застрашено. Осигурява се по-специализирана подкрепа в съответствие със специализирана и подробна оценка и/или анализ на нуждите на детето. ● Полагат се усилия за предоставяне на по-специализирана подкрепа въз основа на план за подкрепа за интегрирани услуги и последващи действия.

Законопроектът съдържа **важна иновация за интегриране на услугите за просперитет: всички деца и техните родители, за които трябва да се полагат грижи, имат право на достъп до лице, което може по определен начин да им помогне при получаването на подходящи услуги без бариери, т.нар. контакти или защитници в полза на детето.**

Според законопроекта веднага след раждането на дете родителите и детето могат да получат достъп до контакта, ако възникне необходимост от такива услуги. Същата услуга може да бъде на разположение на родителите по време на бременността, според случая. Ролята на лицето за контакт е основно да предоставя информация, да подпомага родителите

и детето и да подкрепя интегрирането на услуги на първо ниво в съответствие с желанията на родителя или детето. Второ, номинира се адвокат/застъпник, ако има основание да се смята, че детето се нуждае от повече допълнителни услуги, отколкото предоставят на първия етап.

Едно от основните нововъведения на законопроекта е, че се **отбелязва ясен път в сътрудничеството между различните системи за услуги за просперитет на децата**. Предполага се, че доставчиците на услуги и други, които смятат, че едно дете се нуждае от повече услуги, отколкото вече се предоставят, могат, по искане на родители и/или деца, да се обърнат към конкретна страна, която ще разгледа въпроса допълнително. На първо място е възможно тези страни да изпратят на контакта необходимата информация за състоянието и нуждите на детето. По искане на родителите лицето за контакт впоследствие може да установи активно сътрудничество между системите за обслужване.

Ако детето се нуждае от допълнителни или по-специализирани услуги, се назначава адвокат/ застъпник, при отправено искане от страна на родителя и/или детето. По тяхно искане това лице може да получи и разпространи допълнителна информация за нуждите на детето и да създаде специален екип за подкрепа.

Законопроектът отчита необходимостта всяко семейство да им удобен достъп до услугата и лице за контакт в полза на детето.

Достъпът до лицето за контакт следва пътя на детето и семейството от раждането до образованието

- 1) При нужда от интегриране на услуги по време на бременността, раждането, докато детето посещава предучилищно или начално училище, **лицето за контакт е служител на здравен център или здравно заведение в квартала на детето.**
- 2) Когато детето учи в предучилищно, основно или средно училище, **лицето за контакт е служител на училището, в което детето учи.**

Прецидният контакт трябва да гарантира, че новият контакт получава необходимата информация за обстоятелствата на детето, за да може да изпълни своята роля.

Ролята на лицето за контакт е:

1. Да предоставя информация за услуги в полза на детето.
2. Да съдейства за осигуряване на достъп до първоначална оценка на нуждите на детето.
3. Да планира и следва услугите за интегриране от първи ред в полза на едно щастливо дете.
4. Да предоставя информация на общината за необходимостта от назначаване на адвокат/ застъпник в полза на благосъстоянието на детето.
5. Да се присъединява към екипа за подкрепа, когато е необходимо.

Подобен законопроект въвежда ясна рамка как да се случва на практика интегрирането на услуги в полза на децата. Идеята е да се насърчи приемствеността и да се повиши ефективността на услугите, които вече се предоставят от различни страни. Законопроектът съдържа и редица важни нововъведения, насочени към осигуряване на цялостната визия и сътрудничество на ключови страни при разработването на политики в тази област.

6. Вместо обобщение - насоки какво можем да вземем като добри практики от исландската система за подкрепа на детето и семейството от гледна точка на междусекторното сътрудничество

Често координацията на услугите в подкрепа на детето и семейството се представя като дълъг процес или продължително пътуване на всяка държава и отговорните сектори. Контекстът, ресурсите, структурата на подкрепата и възможностите на всяка страна са различни, затова е трудно да се изведе една универсална стратегия за междусекторно сътрудничество и интегриране на услугите. Познаването на основни подходи за интегриране, фактори на успех и специфики на прилагане могат да улеснят и подпомогнат този процес.

Всяка интервенция, целяща интегриране на услугите, може да бъде:

- От долу нагоре чрез доставяне на първа линия, чрез общността, родителите и/или
- От горе надолу чрез междуведомствено управление, политики и стратегии.

Независимо от избрания подход, всяка интервенция, целяща интегриране, е добре да бъде подкрепена от три градивни елемента:

- споделена визия и споделено разбиране между заинтересованите страни;
- ключови фактори, подкрепящи интеграцията;
- хармонизирани и единни правила за качество.

За да бъде ефективно сътрудничеството, то трябва да се основава на непрекъснат процес на планиране, действие и отразяване, който гарантира, че се вземат предвид нуждите на децата и семействата, както и капацитетът и възможностите на всички участващи страни и отговорни лица.

Насоки за подобряване на приобщаващото образование в България от гледна точка на междусекторното сътрудничество:

- Изграждане на национална система за подкрепа на детето и семейството, в която трите отговорни сектора - здравеопазване, образование и социални услуги, си партнират.
- Партньорство за осигуряване на ранно идентифициране на децата, които имат нужда от подкрепа - с цел уточняване на отговорностите, инструментариум за оценка, обучения и споделяне на опит.
- Правила и процедури за интегриране на услуги в полза на детето и улесняване на прехода на детето.
- Политиката за приобщаващо образование на национално и местно ниво е добре да въвежда по-голяма яснота за всяко ниво на управление на системата – т.е. кои са процесите и структурите, които осигуряват координация между различните равнища и участници в системата в името на детето.
- Да се разработят механизми за гъвкаво разпределение на ресурсите, които увеличават капацитета на приобщаващата система.
- Приемането на правила и наредба как да се случва интегрирането на услуги в полза на децата.
- Да се хармонизират критерии за качество на приобщаващото образование, в които се включва и партньорството с родители и останалите сектори.
- Периодичен преглед от независима институция на резултатите от приобщаващото образование, като се отчита ролята на всички отговорни институции и партньори за

благосъстоянието на детето като цяло, не само на образованието, както и активното включване на родителите.

От гледна точка на детето и семейството междусекторното сътрудничество за по-добро приобщаващо образование означава:

- подкрепа развитието на всяко дете и увереността на родителите;
- място за всяко дете в детска ясла, градина и училище;
- среда, която стимулира всяко дете да развие своя потенциал;
- екип, който работи в сътрудничество със семейството и екипи от други сектори, които също подкрепят детето;
- успешен преход и спокойствие за всяко дете и семейство в транзитните моменти от дома към конкретна услуга, както и от една услуга към друга.

Прегледът на Исландската система доказва необходимостта и важността на междусекторното сътрудничество като подход, който гарантира устойчив и ефективен модел на подкрепа за детето и семейството. Успешният модел на съвместна работа на отговорните сектори и институции не забравя гледната точка на семейството и детето, този модел гледа през очите семейството услугите и цялата система на приобщаване.